

ENTREVISTA A LLUÏSA SALVADOR I TUSET

Feta el dia 12 de novembre de 2008 per la Berta Illa del Bas i la Naima Ventura Marsal al Casal del Mestre de Granollers.

ASPECTES PERSONALS

Com es diu?

Lluïsa Salvador i Tuset.

Quin any va néixer?

El 6 d'octubre de 1939.

On va néixer?

A Palou. Vaig néixer al barri Torres, en una habitació de la casa del barri Torres, no vaig anar a l'hospital, llavors no s'hi anava quan jo vaig néixer.

Quants eren de família?

Doncs el pare, la mare, dos germans i la iaia, la iaia Enrica.

De petita vivia al mateix lloc que ara?

No, he canviat.

A on?

Doncs ara visc al carrer St. Josep, al número 4 i abans vivia al Barri Torres.

Vivia en una casa, pis o masia?

En una casa.

I ara?

Ara també en una casa, però de diferent carrer.

Com descriuria el paisatge de Palou de fa quaranta anys?

Doncs una mica canviat però tampoc molt, que per sort no han arribat fins a Palou. Home sí tot el que és el Barri de Can Bassa i fins les Tres torres eren camps, que ara tot són edificacions, pisos, tallers, fàbriques, tot eren camps. Aquesta part sí que ha canviat, l'altra no, l'altra s'ha conservat, potser s'ha fet alguna casa nova, però per sort encara l'hem conservat i hauriem de treballar per conservar-la, que Palou som un fus verd.

Anava a l'escola de Palou? Com era?

Sí, anava a l'escola, ara se'n diuen escoles públiques, però abans se'n deien *escuelas nacionales*... doncs molt bé, les escoles és ara on és el centre cívic, és a dir, que ara les escoles de Palou s'han convertit en un centre cívic. Llavors hi havia l'escola de nens i l'escola de nenes, hi havia... el que és ara el centre cívic si l'heu vist, hi ha una paret al mig, allò que han posat perquè se separin els actes, el cantó dret era de nenes i el cantó esquerre era de nens.

Jo vaig tenir una mestra que m'ho va fer passar bé, era molt recta, ens feia estar molt en silenci, però bé, ens ensenyava molt i ens ho passàvem bé.

Suposo que algunes coses que el franquisme els feia fer, ella tampoc ho feia, ara, el que sí que he de dir, és que tot ho fèiem en castellà, la mestra parlava en català, però els llibres els teníem tots en castellà.

Sap si hi havia molts alumnes?

Sí, érem a classe quasi bé quaranta, sí, si no arribàvem a quaranta, pocs en devien faltar.

De què treballava de jove? Jo? Sí.

Mira... jo vaig estudiar per mestre, però als catorze els meus pares em van dir: "*Tu pots continuar estudiant, però mira de guanyar uns quants diners*". A vegades anava a ajudar a unes senyores a fer feines de la casa i em feien

netejar, em feien cosir i després, com que aquesta feina no m'agradava massa, doncs vaig començar a fer classes particulars, i a nens i nenes que els hi costava una mica, jo els hi feia classes a les tardes quan sortien d'escola i així guanyava quatre diners... i després ja em vaig posar a ajudar, a treballar... vaig anar a una escola d'allà el Nord i després vaig anar a l'Educator, jo no tenia el títol, però feia de mestre.

Quants anys tenia quan va començar a treballar?

A treballar? Quan jo tenia 14 o 15 ja treballava, ja intentava guanyar quatre diners.

PALOU (abans)

Tota la gent de Palou feia de pagès?

Sí, és a dir, els pares; totes les famílies de Palou feien de pagès i en aquells moments, alguns fills ja anaven a treballar a indústries, fàbriques o tallers... i també hi havia senyores que anaven a la fàbrica tèxtil a ca l'Umbert o a can Comes i després ajudaven a pagès, gairebé tothom feia de pagès.

Com era la vida de pagès?

Ai mira, jo penso que bé, era senzilla, però perquè les cases en aquell temps no tenien condicions, no teníem *cuarto* de bany, wàter teníem el que se'n deia una comuna que gairebé hi era a totes les cases, després quan vam ser una mica més grans es van arreglar, però quan érem petits, per banyar-se, no saps on ho fèiem? Doncs en un cubell, ens banyàvem un dia a la setmana, el dissabte o el diumenge, escalfàvem una banyera d'aigua calenta que la posaven dintre un cubell una mica gros i allà ens rentàvem i el cubell el posaven a la cort del cavall per no fer mullader.

Creu que la terra de Palou és bona?

Sí, sí, és una llàstima que s'hagi perdut fer de pagès per que la terra de Palou és una terra que s'hi pot fer grans collites, a més a més, com que al Vallès hi ha molta aigua subterrània, es pot regar molt bé, vol dir que els camps poden produir més d'una collita... però clar ha vingut la industrialització i molta gent ja no fa de pagès, però és una llàstima perquè era una terra molt productiva.

D'on treien l'aigua per regar?

Hi ha molta aigua subterrània i tot Palou està ple de pous i de mines, mines d'aigua, em sembla que ara les estan recuperant perquè quedin estudiades. Mines vol dir que ve aigua del Montseny... és a dir, que hi ha molta aigua subterrània, llavors hi ha molts pous i amb motors treien l'aigua i després tothom podia regar.

Hi havia molt bestiar? Quins predominaven?

A veure, molt, molt no, és a dir, la ramaderia no era el més important de Palou, però sí que totes les cases tenien el que en dèiem les quadres de les vaques, per fer llet, és a dir, que un mínim de sis o set vaques el pagès més petit les tenia i el pagès gran, potser en tenia vint-i-cinc i llavors el que més teníem era la cort de porcs, que es criaven porcs, uns quants per vendre i després tothom matava el porc, és a dir, que era una mica la subsistència, és a dir que matàvem el porc i teníem porc per tot l'any, el posàvem a dintre d'unes gerres amb llard, que a mi no m'agradava massa i no en menjava perquè no m'agradava, però bé, teníem tall.

Quins eren els principals productes que s'hi conreaven?

A veure, els cereals, que eren el blat, l'ordi i la civada, després moltes patates, faves, blat de moro, pèsols i el que sí que tothom tenia era l'hort per tenir tomàquets, albergínies, cebes, mongetes, és a dir que això, tothom ho tenia.

Quines masies hi havia?

A veure a la pregunta d'abans, a les serres, quan he dit que tothom podia regar als camps es regava al pla, els camps que hi havia al pla de Palou, però a les dues serres, tan la serra de Llevant com la de Ponent són de secà, allà no que no es pot regar, i allà hi havia vinyes, ametllers, avellaners i quasi tothom tenia una vinya per fer-se el seu vi, és a dir que tothom a pagès es feia el vi.

Als anys 60, 70, Palou tenia els serveis que necessitava?

No, jo crec que no, que Palou mai ha tingut els serveis que ha necessitat, perquè fins i tot l'escola nacional la vàrem perdre, és a dir, que la van tancar perquè hi havia pocs alumnes i van tancar l'escola i llavors la gent havia d'anar a les escoles de Granollers, després més tard al barri de can Bassa sí que hi ha hagut les escoles que s'hi han fet, el Celestí Bellera que primer era de primària i després ha sigut de secundària. Després sempre hi ha hagut mancança d'autobusos, és a dir que, per exemple jo quan era... no sé, jo ja devia tenir 16, 17 o 18 anys quan van posar els autobusos. Quan jo era petita a Palou havíem d'anar a peu amunt i avall o amb carro, amb el carro de casa anàvem i sinó caminant. Després van posar autobús, però al final també el van treure, i ara en aquest moment no arriben a Palou, Palou, a Palou sud no arriben els autobusos, els autobusos es queden al Barri de Can Bassa i la gent que vivim al Carrer St. Josep, que vivim al Barri Torres o que viuen, per exemple per allà baix a vora el circuit... és que es necessita que tinguem autobús, és a dir que encara en aquests moment no tenim tots els serveis. I aigua potable i clavegueres, doncs no fa masses anys que en tenim, abans tothom no tenia clavegueres i tothom... l'aigua del pou, i ara no, ara ja tenim clavegueres i aigua potable.

Per exemple, tenien metge?

Sí, a veure, quan jo era petita la seguretat social que ara tenim... no la teníem, llavors la gent estava aconductada amb un metge, per exemple a casa teníem el doctor Reméntol, i quan un es trobava malament doncs, anàvem, agafàvem la bicicleta, el pare agafava la bicicleta i l'anava a avisar i ell baixava, *bueno* el pare o qui fos, però a Palou mai hi ha hagut metge, eh? És a dir que sempre han tingut de venir de Granollers, els metges.

Estava ben comunicat?

Home, Palou sí que està ben comunicat, no? Perquè, a veure, per la carretera o pel camí ral, doncs aviat arribes a Granollers, però no... si pensem que ben comunicada vol dir tenir un autobús, doncs això no, perquè fins i tot ara no hi ha autobús, es para el cotxe de línia que va de Granollers a Barcelona, però que no és un autobús i no és còmode, si vas carregada amb paquets és un desastre, és a dir que l'hauré de reivindicar que l'autobús baixi fins al capdavall de Palou.

Hi havia botigues? I mercat?

De mercat no n'hi ha hagut mai, sempre la gent de Palou anava el dijous a mercat de Granollers, i de botigues quan jo era petita n'hi havien tres... és a dir, a Can Peret, que encara hi és, potser aviat no sé si tancarà o no tancarà o es canviarà el que venen... és una botiga de comestibles que venen de tot una mica i el que és ara el bar Fernando, doncs també era una botiga de

comestibles, i allà on a hi ha el lampista Roca, era una altra botiga que en deien a Cal Ros, és a dir que quan jo era petita, teníem tres botigues de comestibles. I res més.

**Creu que la gent marxava de Palou o la majoria s'hi quedava a viure?
Sabria dir quants habitants hi havia en aquells anys?**

A veure, s'hi han quedat a viure els que han fet de pagès, però molts fills s'han casat i han anat a fora perquè no deixaven construir, és a dir que era un temps molt difícil construir i llavors molta gent ha tingut de marxar. Ara últimament sí que... es pot fer alguna casa dintre de un cert... no sé, si aquell camp és una mica gran i s'hi pot fer una casa i pot venir el fill, però molta gent va haver de marxar perquè no es podien construir cases noves.

Habitants no masses, hauria de mirar l'arxiu, jo si voleu això ja us ho diré exactament, perquè a casa em sembla que ho tinc arxivat, les dades de Palou de quan jo era petita, però ara exactament és que si us ho dic ara potser m'equivocaré.

Però més o menys...

Més o menys 1000 i pico. 1000 persones, em penso, però us ho diré, ho buscaré i us ho diré eh? **Val.**

Es celebraven algunes festes o activitats a Palou? Quines?

Sí, mira, celebràvem: comencem el dia 7 de gener que és Sant Julià, Sant Julià és el patró de l'església de Palou, doncs aquell dia era la festa major d'hivern. I a l'església feien l'ofici, i després a la sala que en deien a Cal Ros, al costat, que ara fan mobles, al costat de Can Roca, a la sala de Can Ros allà es feia ball, venia una orquestra i... feien dansa, el ball de tarda i el ball de nit. Després el 17 de gener que és Sant Antoni i Sant Antoni és el patró dels animals, es beneïen els animals, es feia la cercavila de carros guarnits i cavalls guarnits. I també es feia ball, es feia dansa, es feia ball de tarda i ball de nit. I per la festa major, la festa major era a l'agost, el tercer diumenge d'agost em sembla, a vegades havia sigut el segon diumenge d'agost, però normalment el tercer diumenge d'agost doncs es feia un envelat, i es feien tres dies de festa major, festa major d'estiu. I alguna vegada s'havia fet la festa dels cotxes per Sant Cristòfol que em sembla que és el mes de juny, no ho sé segur i quan la gent va començar a tenir motos i cotxes per allà els anys 60, 65, doncs es va fer alguna vegada per Sant Cristòfol. I jo no me'n recordo, perquè jo era molt petita, o encara havia de néixer, però em sembla que abans es feien dues festes majors, el poble estava una mica dividit i es feia per la Mercè que és el 25 de setembre i la de l'agost i la meva mare, la iaia Maria, ella deia: *Mira que bé! Així ja en tindrè dues de festes majors*, i jo anava a totes dues, m'era igual si la feien els uns o la feien els altres.

Com era la relació de Palou amb Granollers?

A veure... home sempre ha sigut molta... és a dir, pensem que quan la gent de Palou ha necessitat coses les ha anat a comprar a Granollers i llavors l'ajuntament de Granollers... clar, Palou abans era poble i ells tenien el seu ajuntament, l'any 1928 l'ajuntament de Palou va regalar al poble a Granollers, el va vendre, jo sempre dic que el va vendre i els de Granollers ho saben que els van regalar el poble eh? I bé, sempre ens han tingut en compte quan hem fet celebracions, han vingut a les festes, però no que no ens han tingut en compte de posar-nos serveis, és a dir que... ells saben que Palou necessitava serveis i que no els han posat.

CAN BASSA (ABANS)

Palou va començar a créixer quan es va construir el barri de can Bassa?

Sí, clar... és territori... el barri de can Bassa, és que quan diem Palou, clar hem de pensar que des de l'any 28 Palou ja és Granollers, malgrat la gent diem sempre: *D'on ets?* I nosaltres diem: *De Palou!* Per exemple a mi, jo no dic mai que sóc de Granollers, *D'on ets? De Palou.* On és Palou? Bé... Palou... de Granollers, però sóc de Palou. Però clar, quan es va fer el barri de can Bassa als anys 60, doncs Palou ja era Granollers, eh? És a dir que tota aquesta part de can Bassa sí que va canviar molt. Quan es va fer el barri de Can Bassa no hi havia res, tot eren camps, allà eren tot camps fins al Pavelló d'Esports... i clar a partir de que es va fer el barri de can Bassa doncs s'ha anat construint i ja ha canviat molt tota aquesta part.

Sap aproximadament quan es va construir el barri de can Bassa?

Això... també us ho diré exacte, però va ser pels 1960, més o menys, em sembla eh?

Hi havia relació entre la gent de Palou i la de can Bassa?

No, no n'hi va haver massa de relació. És a dir que, no... no n'hi havia massa, ara potser n'hi ha més, és dir que ara fins i tot hi ha gent de Palou que va al barri a comprar a les botigues de can Bassa, però en un principi no... no n'hi havia massa de relació.

Quin tipus de relació? Era bona?

Mira, no massa perquè per exemple, la gent que volia... els primers anys que es va fer el Barri de can Bassa la gent que era creient els diumenges que s'havia d'anar a missa, doncs clar, l'església que tenien més a la vora era a Palou, havien d'anar a Palou, però fins i tot a ells no els semblava bé i havien de venir a Palou i van lluitar per fer la seva església i el rector de Palou ho va aconseguir, i és clar, es va fer la seva església, és a dir que, una cosa que havia servit perquè penso que si no s'hagués fet l'església de Can Bassa, la gent de Can Bassa hagués tingut de venir a la missa de Palou o de celebracions importants, però clar, es van fer la seva església i ja no havien de venir més a Palou i fins i tot això va separar una mica que no hi va haver relació.

Què va suposar per Palou la construcció d'aquest barri?

Mira, jo penso que el que va suposar més va ser pèrdua de camps de cultiu, no vam perdre res més, i de guanyar, doncs... no sé... mira hem guanyat que ara tenim dues escoles més a la vora, no? Que... uns serveis... ara hi ha uns serveis al barri de Can Bassa, però una mica els de Palou també en podem gaudir, no? El Centre Cívic, les escoles, això és el que hem guanyat.

PALOU (ARA)

S'assembla el Palou d'ara al de quan era petita?

Sí, jo penso que del barri de Can Bassa cap avall no ha canviat massa, no sé, fins i tot també us ho diré, en un paper us apuntaré les cases noves que han fet de més de quan jo era petita amb ara, us ho apuntaré i us ho donaré per escrit i veurem que no som masses, és a dir que no ha canviat, el que ha canviat saps què és? El que cultiven en els camps, i com que ara els pagesos de quan jo era petita s'han fet grans i ara és gent gran, i ara hi ha pocs pagesos, hi ha poca gent que estigui fent de pagès, pagès, i els que ho fan, doncs, han reconvertit,

ja no fan tant blat, ordi i civada i què hi veiem en els camps? Doncs veiem molts enciams, veiem molta verdura, és a dir que els cultius sí que han canviat una mica.

Ha crescut molt?

Sí, alguns sí, alguns no han canviat massa... bé, però tothom s'ha arreglat les cases eh? És a dir que... sí que han canviat, perquè quan jo era petita les cases no tenien cap comoditat i ara tothom s'ha fet les seves obres i ara a les cases, totes tenen els seus serveis.

Ha millorat? En què?

Sí, clar, és que tothom feia de pagès, eh? Tothom feia de pagès i potser que algú de la casa anés a treballar per guanyar més diners, que algú anés a treballar en una fàbrica tèxtil o en un taller mecànic i anés a guanyar uns diners a fora, algú de la família, però, la família en si es guanyava la vida fent de pagès.

Hi ha gent que viu de la mateixa manera fent de pagès? Molta?

Sí, pot ser que n'hi hagi alguna que no... que s'hagi tancat perquè són grans, sí, és a dir que... això també us faré una mica de relació, és a dir, us diré noms de masies que ara actualment ja són grans i ells no poden cultivar als camps, els donen a cultivar. És a dir que llavors hi ha uns quants pagesos els hi cultiven i ells ja estan jubilats, com jo, que estic jubilada.

Hi ha actualment altres activitats a part de la pagesia? En podria dir alguna?

A veure... per exemple hi ha gent que està convertint actualment el que eren les corts de les vaques i els porxos i estan fent tallers, és a dir que, ara estan convertint alguns porxos en tallers i els lloguen. I llavors tenim per exemple el lampista Roca, tenim algun taller de mobles, és a dir que... però no massa, eh? Costa una mica, tot i que ara hi ha més facilitats per fer-ho, però costa una mica... tenim un marmolista...

A veure, clar, quan dic que tenim, sí, a l'altre cantó del riu Congost també és Palou, i allà, que tot eren camps, ara són empreses i fàbriques, vol dir que sí que ha canviat molt perquè aquelles fàbriques ja s'havien fet de fa molts anys... és a dir que... però sempre em sembla que allò no és Palou, però no, no, haig de comptar que sí, que fa molts anys que una part de Palou es va convertir en indústria.

En quines coses el Palou actual ha de millorar encara?

Mira, ha de millorar el trànsit, ha de millorar que la carretera de Masnou no hi passin tants cotxes, que es facin unes carreteres circumvalants pel cantó del riu i pel cantó de la via del tren, on la carretera de Masnou sigui quasi bé de passeig, que sigui tranquil·la, que puguem caminar per la carretera tranquils, que puguem anar en bicicleta, els circuits de bicicleta. Penso que l'ajuntament hi ha de treballar i han d'arribar a Palou perquè la gent de Palou pugui tornar amb bicicleta amb tranquil·litat cap a Granollers. I crec que s'han de recuperar tots els camins transversals... que quan jo era petita n'hi havien... s'han perdut tota una sèrie de camins a peu que abans existien i els pagesos amb els tractors han anat llaurant i els han deixat perdre. Jo penso que ara que s'està parlant tant de mobilitat i de poder tornar a que la gent vagi a peu o amb bicicleta, a que deixem els cotxes, és hora de recuperar aquests camins. Li haurem de demanar a gent de Palou que treballin perquè ho demani l'ajuntament.

Quins són els problemes que tenen ara els pagesos?

Doncs mira, els pagesos el problema que tenen és que s'han fet grans, que ells ja no poden cuidar la terra i que els seus fills doncs han deixat de fer de pagès, la majoria es dediquen a altres oficis i llavors el problema és que clar, ells diuen... *i què fem de les terres?* I ja no poden fer de pagès. I clar, què han de fer? O llogar-les i que les conreï una altra persona o ells voldrien vendre-les, aquí està el problema de vendre-les, a Palou què farem? Es vendran i vendrem més pisos, què s'hi farà? Què volem per Palou? Pisos, pisos, pisos... o volem que es conservi verd? Aquí està el dilema, eh? És a dir, que alguns pagesos voldrien vendre pisos i alguns voldrien que es conservés i aquí està el dilema! Però ja veureu, vosaltres ho veureu, jo segurament no! Joestic parlant d'anys, i anys, eh?

Ha canviat la relació entre Palou i Granollers?

Penso que ha millorat. Crec que la relació ha millorat i que ara els ajuntaments democràtics entenen més tota la problemàtica de Palou i ho cuiden una mica més. Però crec que encara l'han de cuidar una mica més i han de decidir, han de ser valents per decidir què es fa a Palou.

I amb el barri de can Bassa? Com ha evolucionat la relació al llarg dels anys?

Jo crec que ha millorat, jo crec que abans era un barri tancat, la gent de Palou no s'hi relacionava massa, ara, doncs això, hi ha nois i noies que viuen a Palou i que van a les escoles que hi ha en el barri de can Bassa, es relacionen, han d'anar a comprar a botigues, a les caixes, jo crec que la relació ha millorat.

CONCLUSIONS

Què és el millor de viure a Palou, avui?

Jo penso que estem més tranquils, tenim més silenci, joestic molt contenta de viure a Palou.

I el pitjor?

El pitjor és quan et fas gran, jo per exempleestic pensant... ostres! quan jo no pugui... com que ara puc conduir doncs *bueno*, vaig amb cotxe, vaig a Granollers, tinc independència... però clar, quan ja no ho pugui fer, què passarà per anar a comprar? Tindrè un autobús on hi pugui pujar amb facilitat? O tampoc podrè pujar a l'autobús? És a dir, que la qüestió de viure a Palou de manera que no tenim serveis a la vora, quan et fas gran pot ser complicat.

Recomanaria viure a Palou?

Ah sí, jo... i tant que ho recomanaria! El que passa és que no pot haver-hi massa gent perquè no s'han fet cases noves... aquest és el problema, no?

Vol dir alguna cosa més?

Doncs ja està. No teniu cap altra pregunta més?

No. Moltes gràcies.